

Dr. Hangay György: Az igazi magyar úriember megtestestője.

Mostani sorozatunkban a Mennyei Színpad színésztársulatának tagjairól szólunk. Ők már elköltöztek ebből a világból, de emlékezetünkben mégis tovább élnek, mert nagyot alkottak művészetükkel, gyarapították nemzeti kultúránkat és számtalan kellemes, mondhatni boldog órát okoztak a nézők millióinak. Ma is egy kiemelkedő színművészeről fogunk beszélgetni. Nézzük hát, ki mai megemlékezésünk főszereplője?

Nem más, mint Jávor Pál. Ki ne ismerné ezt a nevet? Még legfiatalabb olvasóinknak is minden bizonnyal ismerős, még akkor is, ha egyet sem láttak 70 filmjéből – melyeknek legtöbbször főszereplője volt és természetesen a színpadon sem látták, mert bizony azok a színdarabok, melyekben Jávor Pál szerepelt már javarészt feledésbe merültek. Csak Jávor maga nem, mert a színpadon ő volt minden idők igazi magyar úriembere, a gálás és elegáns hős, akiért a hölgyek szüntelenül vágyakoztak – a férfiak pedig igyekeztek hozzá hasonlítani, úgy megjelenésben, mint viselkedésben. Nyugodtan hihetnénk, hogy Jávor Pál valamelyik ősi arisztokrata család leszármazottja volt, ezért tudta ezt a karaktert olyan jól alakítani.

Nos, erről szó sem volt. Pont az ellenkezője az igaz, ugyanis az 1902-ben, Aradon született hősünk Spannenberger Pálként mutatkozott be a világnak. A kissé svábosnak hangzó nevet édesanyjától kapta, mert szülei csak jóval később házasodtak össze. Végül is aztán felvette apja vezetéknevét, a szintén nem kimondottan magyaros Jermann-t. Úri jómódról szó sem volt, mert a család kimondottan szegény sorban élt. Apja korai halála után méginkább szűkölködtek és ezért Palit édesanyja vasutasnak szánta, hogy minél előbb kenyérkeresethez jusson. Ő viszont már kiskora óta arról ábrándozott, hogy egyszer majd filmszínész lesz, nagy kalandor és hős-szerelmes a mozivásznon. Hogy mennyire vágyott a kaland után, azt az is bizonyítja, hogy az Első Világháború idején, pedig még csak kamasz volt, önkéntesként leveleket kézbesített a fronton harcoló magyar bakáknak. Hogy milyen magyar-érelmű volt, azt meg az példázza, hogy amikor Aradot Románia bekebelezte, ő azonnal elhagyta szülővárosát és átköltözött Magyarországra.

Budapesten, az Országos Színművészeti Akadémián, majd az Országos Színiegyesületnél ismerte meg a színészmesterség fortélyait. Hogy miből élt, hogy tudta a tandíjat fizetni, az egy rejtély. 1922-ben szerezte meg oklevelét, de ettől függetlenül, ezekben az években repatriáló magyarként és éhenkórász művészként elképzelhetetlen nyomorban, mondhatni hajléktalanként tengődött Budapesten.

Tehát nehezen indult pályafutása. Mégis, kellett egy szerencsés fordulatnak jönnie. Mi lehetett az? Nem más, mint Csontos Gyula. A nagytekintélyű, befutott színművész jóvoltából szerződést kapott a Renaissance Színházba. Nagy dolog volt ez, a színház elismert színészgárdáját kedvelte a közönség, szinte minden darab, amit műsorra tűztek sikert aratott. Ekkor már új színészneven, Jávor Pálként ismerhette meg őt a publikum. De a Renaissance Színház sem hozott sok boldogságot neki, mert úgy érezte, hogy mellőzik, nem sok olyan szerepet kapott, melyekkel igazi népszerűsége tehetett volna szert. Pedig jóinduatú kollégái voltak, velük jó is volt a viszonya, habár mindenki azt mondta, hogy Jávor Pál legnagyobb ellensége Jávor Pál. Indulatos természete volt, magánéletében hemzsegték a kisebb-nagyobb botrányok, mert egy-egy heves nézeteltérése során nem csak indulatos szavak, hanem a pofonok is könnyen repkedtek. Az újságok és magazinok pletykarovatai persze imádták az ilyesmit – és ha Jávor művészi sikerei egyelőre még ugyan nem gyarapodtak, lassacskán

nevét mégiscsak megismerte Budapest. Mégsem maradt a fővárosban, hanem Székesfehérvárott és Szegeden vállalt szerepeket – ezúttal már egyre több sikerrel. 1928-ban tért vissza Budapestre, immár mint kiforrott színész, aki egyformán otthonosan mozgott úgy a klasszikus szerepekben mind a mondhatni, hogy testre-szabottakban. Mert ekkorra már kialakult az a hamarosan legendássá vált Jávor karakter, a borongós hangulatú, cigányzene mellett sírva-vígadó igazi magyar figura. Ne felejtsük, hogy ekkor, a huszas évek vége felé nagyon erős volt Magyarországon a nemzeti érzés, mégpedig akkoriban még meglehetősen mentes a később felerősödő antiszemitizmustól és más, hasonlóan negatív érzelmektől. Jávor Pál ragyogóan példázta mindezt, mert egy szép zsidólányt, Landesmann Olgát vett feleségül, akivel nagy szeretetben és megértésben éltek. Ugyanakkor megtestesítette azt a magyar férfiideált, aki kiáll az igazság mellett, tetteivel bizonyítja mindazokat a jókat, melyet mindnyájan szeretnénk magunkénak tudni. Ráadásul igen jóképű is volt, elegáns és atlétikus – egyszerűen hamisítatlan filmsztár.

Budapestre való visszatérése után nem sokkal. 1929-ben érte el első nagy sikereit a “Csak egy kislány van a világon” című filmben. Ezt még 69 film követte és mondhatjuk, hogy valamennyi sikert jelentett. Jávor Karády Katalinnal legendás párost alkotott a filmvászonon, de Szelezky Zita és Bayor Gizi is többször feltűnt az oldalán. **A kék bálvány, a Hyppolit a lakáj, A Noszty fiú esete Tóth Marival, a Halálos tavasz, vagy a Lángok**, mind a magyar filmtörténet gyöngyszemei. De Jávor nem csak a filmvászonon, hanem a színpadon is sztárként ragyogott és hamarosan a Nemzeti Színház megbecsült és ünnepeelt tagja lett. De aztán hamarosan megint csak fordulat állt be életében, Számos színészhez hasonlóan Jávor Pál karrierjét is kettétörte a Második Világháború. Felesége származása következtében ugyanis számos meghurcoltatás érte: a társaiért bátran kiálló művész előbb a Gestapo őrizetébe, majd Sopronkőhidára került, később pedig a német koncentrációs táborok poklát is megjárta. Azok, akik egykoron keresve keresték társaságát és legnagyobb megtiszteltetésnek vették, ha résztvehettek egy-két híres Jávor-féle cigányzenés-nótázós, sírva-vígadós estén – most ellene fordultak. A nagy sztárból megvetett pária lett a fogságban, nap mint nap megalázták, szinte élvezték, hogy hatalmat tudnak gyakorolni az egykoron oly fényesen csillogó filmhősből. Felesége bujdosni kényszerült és szinte csodával határos, hogy életben túljutottak ezeken a szörnyű időkön.

A nehéz hónapok és az oktalan szenvedés ellenére a közönség még mindig szívében őrizte őt. Jávor Pál 1945-ös hazatérése után Petruchióként ismét elbűvölte nézőit. Nemsokára azonban világossá vált számára, hogy a változó politikai légkörben csöbörből vödörbe került, hiába menekült meg a nyilasok karmaiból, ezúttal majd a kibontakozó kommunizmus rabságába fog esni. Elfogyott körülötte a levegő, így hát elhatározta, hogy feleségével együtt Amerikában próbálnak szerencsét. Útja természetesen Hollywoodba vezette, ahol majdnem sikerült egy komoly szerepet kapnia, mert a Nagy Caruso című film címszerepének várományosa lett. Sajnos angol nyelvtudás híjján a szép álom szertefoszlott. Meg kellett elégednie – legalábbis pillanatnyilag - bármilyen munkával, még a legnyomorúságosabbal is. Turnézni is próbált, még Izraelba is ellátogattak, de mindez hasztalan volt, színművészhez illő feladat nem jutott neki küldöndön.

1959-ben Kádár János jóváhagyásával hazatért. Kádárnak fontos volt a külföldön élő híres emberek hazatelepítése, mert ezzel is bizonyítani akarta, hogy az ő uralkodása alatt Magyarország már nem a régi, hanem egy új, demokratikusabb ország. Sajnos azok a színészek, akik bevették ezt a maszlagot és hazatértek, megerősítették ezt a propagandát.

Mindettől függetlenül, Jávort szeretettel fogadta a közönség, de a hajdani ragyogásnak már csak sápadt visszfényét láthatták: a nagy színész ekkor már súlyos beteg volt. 1959-ben kórházba került. Szeretett cigány muzsikusi meglátogatták és nótaszóval próbálták jobb kedvre deríteni. Talán sejtették, hogy búcsúztató volt a muzsika – Jávor néhány nap múlva jobblétre szenderült.

Hogyan emlékezzünk rá? Talán a legjobb, ha saját szavait idézem: „Csak akkor tudtam örülni a szereppel, ha magamnak is öröme telt abban, aminek a szerepben örülni kell. Az egyszerű és spontán megnyilatkozásokat szeretem. Akik nem ismertek, sokáig azt hitték, hogy afféle monoklis bonviván vagyok. Nem igaz. Csak azt is eljátszottam, ha kellett.”

Az SBS Magyar Rádióban elhangzott előadás alapján.

cccc

(Jávor Pál)

1902. január 31-én született Jávor Pál, a magyar színjátszás és filmművészet egyik ikonja, aki a Horthy-korszakban amorózóként szerzett páratlan népszerűséget a műkedvelő közönség és a kritikusok körében. Jávor a nyomorból emelkedett fel az első világháború utáni évtizedek sztárjai közé, sármos megjelenésének és mély jellembrázoló képességének köszönhetően pedig számos színdarabban és mintegy 70 filmjében egyaránt feledhetetlen alakítást nyújtott.

Jávor ekkor már komoly gyomorbántalmakkal küszködött, így a köré épített kultusznak köszönhetően hiába fogadta őt vissza régi közönsége, egészségi állapota miatt már soha nem nyerte vissza egykori csillogását. A színészlegenda 1959 során kórházba került, ahol augusztusban még egyszer, utoljára együtt mulatott a hozzá érkező muzsikus cigányokkal, napokkal később azonban kómába esett, majd 1959. augusztus 14-én elhunyt. Jávor Pál személyében a 20. század egyik legtehetségesebb magyar színésze távozott a földi világból, akit a közönség jobbra eleganciája, mulatozásai és romantikus szerepei révén őrzött meg emlékeiben, a filmvásznak amorózója azonban ennél jóval nagyobb talentumot birtokolt.